

STRATIFICAREA CULTURALĂ RURALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

*Iurie CARAMAN,
Dr. în sociologie, Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM*

Any society has some sort of inequality. The literature about the ways of division is rich, showing the existence of at least another social shape other than that of the rest of subjects; in other words, people may belong to the same social class and/or can have a social statut. In this article I intend to test the way in which the cultural division happens in the rural areas of the Republic of Moldova.

Cuvinte cheie: cultură, stratificare culturală, societate, statut social, comunitate rurală, grupă socială, subcultură, timp liber, consum cultural

Cultura este o caracteristică a unei societăți nu a unui individ. Cultura este tot ceea ce este învățat în cursul vieții sociale și transmis din generație în generație. În cuvintele lui Ralph Linton ea este "ereditatea socială a membrilor unei societăți". [1, p.43]

Relația între cultură și ființele omenești este reciprocă. Deși noi creăm cultură, la rândul nostru, suntem umanizați de ea. Mult din ceea ce trece drept "natură umană" este, de fapt, produsul unei anumite culturi. Americanii, de exemplu, deseori văd războiul, agresivitatea și competiția ca fiind umane prin naștere. Totuși, există așa societăți (arapeșii din Noua Guinee) în care războiul este necunoscut, iar comportamentul agresiv și competitiv - virtual inexistent.

Cultura limitează libertatea individuală. Oamenii nu sunt liberi să facă ceea ce vor. Legile - o invenție culturală, îi implică să se angajeze în anumite feluri de comportamente, le cer să acționeze în anumite feluri. Indivizii nu își pot crea propria limbă dacă vor să comunice cu alții. Deși egali biologic (în același timp diferiți), bărbații și femeile rar sunt egali din punct de vedere cultural. În multe societăți bărbații au un statut social superior și mai multă putere decât femeile. Același lucru s-ar putea spune despre săracii și minoritățile din cele mai multe societăți. Cultura limitează în mod inegal.

În același timp cultura mărește libertatea. Cultura eliberează individul de comportamentul predeterminat și condiționat dictat de instinct. Oamenii își modifică reacțiile în funcție de situații: ei fac alegeri, oricât ar fi ele de limitate. Chiar dacă așa cum am arătat cultura limitează, ea adesea permite alegerea în cadrul unei game raționale de opțiuni acceptabile.

Așa cum culturile diferitelor societăți variază de la una la alta, grupuri din cadrul aceleiași societăți pot, de asemenea, avea varietate, îndeosebi dacă societatea este numeroasă, complexă și modernă. Aceste grupuri numite subculturi pot varia după clasa socială, origine etnică, rasă, religie și stil de viață, precum și după scopuri și interese.

Tiparele subculturale dau unui grup o savoare și o identitate ce îl deosebesc de societatea întreagă din care face parte. Identitatea unei subculturi se poate baza pe moștenirea sa etnică indiferent dacă este ucraineană, găgăuză sau bulgară. Ea ar putea deriva din condiția economică a grupului cum este cazul celor care fac parte din clasa celor săraci. Subculturile unice din Noua Anglie și din sudul îndepărtat se bazează pe regiune și istorie. Subcultura drogurilor își are propriile sale tipare. Pe scurt, orice grup de mărime medie, care are idei sociale, valori, norme și stiluri de viață considerabil diferite de cele ale societății mai mari, poate fi considerat o subcultură.

Deseori o subcultură are o limbă distinctă. Limba oamenilor de știință este în esență un jargon subcultural așa cum este terminologia negustorilor de droguri sau a

muzicanților ori a medicilor. Formele distincte de comunicare în cadrul subculturilor conferă un sentiment de identitate, oferă posibilitatea unei comunicări mai precise între membrii subgrupului și protejează această comunicare de persoanele din afara acestuia.

Mozaicul cultural creat de subculturi poate fi considerat un factor de îmbogățire a societății. Statele Unite, de exemplu, deseori au considerat diversitatea lor culturală ca fiind una dintre puterile lor majore (deși legile stricte de imigrare în cea mai mare parte a acestui secol demonstrează că nu toți americanii au aceeași părere). Pe de altă parte, unele societăți cum ar fi Japonia cred că variația subculturală slăbește cultura națională și de aceea nu o încurajează.

În unele cazuri tiparele culturale ale unui anumit subgrup nu sunt doar diferite, ci contrare tiparelor restului societății. Contraculturile, cum sunt numite aceste subgrupuri, întruchipează idei, valori, norme și stiluri de viață ce sunt în opoziție directă cu cele ale societății mai mari. În anii '60 și la începutul anilor '70, de exemplu, "hippie" (simțite și în Moldova prin anii '80) au sfidat valorile fundamentale de colectivism/individualism, competiție și materialism. Mișcarea neonazistă crescândă din Germania, Ku Klux Klan-ul din Statele Unite s.a. și-au dezvoltat propriile lor ansambluri de tipare culturale care îi pun în opoziție cu culturile propriilor lor societăți.

Uneori, cum a fost cazul cu mișcarea "hippie", elementele contraculturii sunt absorbite de cadrul cultural mai larg, iar distincția dintre cele două se estompează. Totuși, cel mai adesea, contracultura rămâne în contact puternic cu societatea mai mare.

Din cele prezentate mai sus se poate concluziona că o cultură este marcată de o serie de modele, de imagini ghid, de reprezentări la care se raportează membrii unei societăți în comportamentele, munca, rolurile și relațiile lor sociale. Astfel, modurile de acțiune socială pot fi tratate drept practici culturale..

Omenirea este confruntată în zilele noastre cu erupția fenomenului cultural pe terenul confruntărilor sociale. Desigur, toate tensiunile interculturale sunt cunoscute de secole, dar numai în ultimul timp conceptul de cultură s-a „colorat” cu o semnificație politică, prin integrarea explicită a problematicii interculturale în acțiunile politice.

Revenind la relația dintre societate și cultură, se cuvine să subliniem că societatea este o colectivitate de oameni relativ independentă care ocupă același teritoriu și participă la o cultură comună. Cultura include obiceiurile unui popor iar aceste obiceiuri sunt produse de ansamblul indivizilor din societate. Așadar, discutăm despre o societate ca rețeaua reală de relații sociale așa cum apare ea în grupuri umane, iar cultura oferă cheia înțelegerii modului de structurare a societății de către membrii care o compun.

Deci, oamenii de știință de foarte multă vreme au remarcat legătura strânsă existentă dintre starea materială a individului și a culturii sale, fie că e vorba de felul cum vorbește, se-mbracă ori își petrece timpul său liber. Cei poziționați de o stare materială mai prestigioasă sunt preocupați și consumă cultură de elită, iar cei poziționați de o stare materială mai puțin avansată ori chiar precară, se preocupă de consumul culturii de masă.

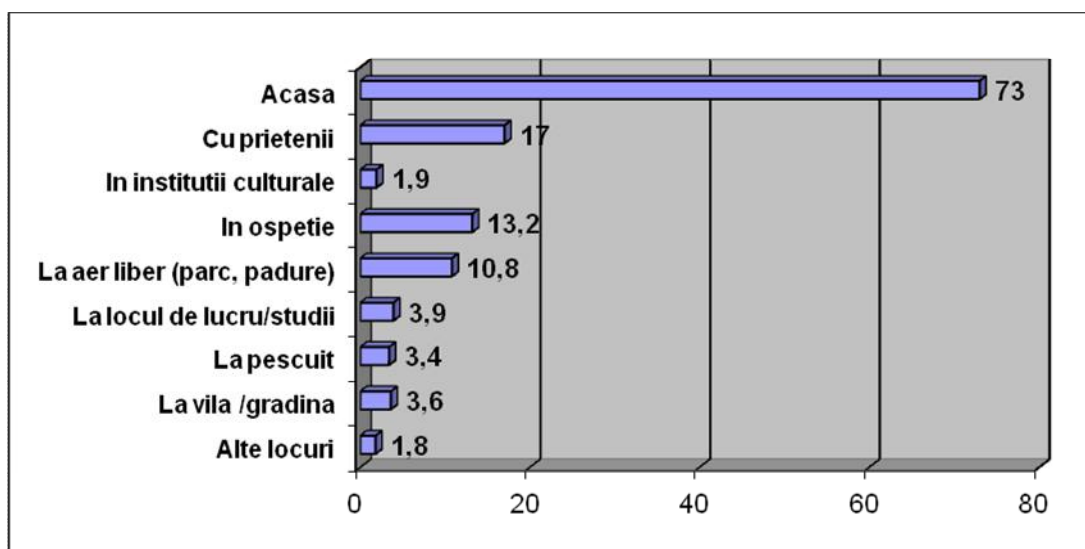
Pentru prima dată în Republica Moldova se realizează o cercetare empirică a culturilor localităților rurale, din perspectiva consumului cultural și al implicării culturii în stratificarea socioculturală din ultimele două decenii produse în spațiul rural moldovenesc. Accentul prezentei cercetări se va pune pe consumul cultural, infrastructura culturală, instituții, preferințe culturale și a timpului liber, ca mai apoi, în urma unei analize ample, să se elaboreze sugestii și propuneri, care ulterior ar putea să amelioreze politicile culturale publice naționale și locale și care, chiar ar putea duce la revitalizarea localităților rurale și de ce nu, a întregii noastre națiuni...

Cercetarea include în sine și o analiză vastă ce se referă atât la partea metodologică cât și cea empirică a acestui domeniu de cercetare. Ea mai include în obiectivele sale strategice și o analiză a stratificării celor trei dimensiuni ale stratificării - cultura,

economia și politica, care în opinia unor savanți notorii sunt interdependente, iar pentru a ilustra acest lucru sociologul englez Bryan S. Turner le-a desenat într-o figură – triunghi [2, p.99], concluzionând prin afirmația că resursele economice și cele culturale pot funcționa independent în interiorul unei clase dominante.

Joffre Dumazedier [3, p.123] consideră timpul liber ca având trei funcții principale pentru individ, și anume: odihnă, divertisment și dezvoltare a personalității. Acestea se află în strânsă legătură unele cu altele, chiar și atunci când, aparent cel puțin, sar afla în opoziție. Prin odihnă omul se eliberează de oboseală, prin divertisment ne eliberăm de plictiseală, iar dezvoltarea personalității vine să contrabalanseze efectele automatismelor de gândire folosite în acțiunile cotidiene și în special în activitățile instituționale.

Desigur că gama și diversitatea de petrecere a timpului liber în comunitățile rurale nu este atât de largă. Pe de o parte muncile agricole în care este implicat individul nu le oferă o gamă largă a timpului liber, pe de altă parte structura instituțiilor culturale rurale nu sunt înzestrate și dotate pentru a le oferi mai multe posibilități în organizarea agrementului locuitorilor din comunitățile rurale, în satisfacerea necesităților spirituale, ce țin de petrecerea timpului liber. Aceasta ne-o demonstrează și rezultatele studiului nostru (Fig.N1) – 73% dintre cei intervievați își petrec timpul liber acasă, 17% - cu prietenii, 13,3% - în ospetie, 10,8% - la aer liber și doar 1,9 % își petrec timpul lor liber în instituțiile culturale [4].

Fig.1. Frecvențe ale petrecerii timpului liber în comunitățile rurale

În societatea contemporană după cum relatează diverse studii sociologice, aceia ce face individul în timpul liber depinde mai puțin de statutul său și de poziția sa socială, decât ceia ce ține de pasiuni, aptitudini și necesități. Și totuși legătura dintre statutul social și modul de a-și petrece timpul liber se lasă simțit. De exemplu, straturile inferioare de regulă, în timpul liber mai mult joacă cărți și folosesc băuturi alcoolice, decât cei cu statutul social mai superior.

În cadrul unei societăți există culturi specifice fiecărei categorii sociale. Diversitatea culturală rezultă în mod necesar din diversitatea structurilor sociale. Un individ se implică în mai multe sisteme organizaționale și dispune de stataturi și roluri diferite pentru fiecare din instituțiile sau grupurile în care este integrat. Individul se află într-o situație culturală complexă: pe de o parte, el aparține unui sistem cultural al societății și acceptă valorile acestuia, pe de altă parte, cunoaște, ca membru al diverselor grupuri, stiluri de viață, norme, tradiții diferite de cele de la nivelul culturii globale/naționale a societății. Așadar, concomitent cu o cultură a tuturor membrilor societății există culturi specifice grupurilor -

subculturile. Ele derivă din contextele particulare de manifestare a modului de viață caracteristic unor structuri sociale, profesionale sau etnice. În consecință, sunt subculturi etnice, religioase, de vârstă, ocupaționale, teritoriale, lingvistice etc.

Cultura influențează modul în care oamenii își organizează viața, felul lor de a gândi și de a acționa. În același timp, cultura influențează și este influențată de circumstanțele exterioare și suferă schimbări ca urmare a acestor circumstanțe. Aceasta ne-o demonstrează rezultatele cercetării noastre [5]. Diferențele de gândire privind „ceea ce ar însemna cultura astăzi” ne reflectă aceste influențe a culturii asupra modului de a gândi – cultura fiind 41.5% considerată „*sursă de bogăție spirituală*” și 31.4% un „*mod de afirmare*”. Important aici este de subliniat faptul că pentru un procent ridicat de experți – 18.6% cultura constituie o sursă de existență. Aici intervine acea situație a „coloritului culturii” – când omul de artă este nevoit din cauza salariului mizer să „*facă cultură*” pentru a exista și nu pentru a încălzi sufletele celor ce le transmite valoarea culturii.

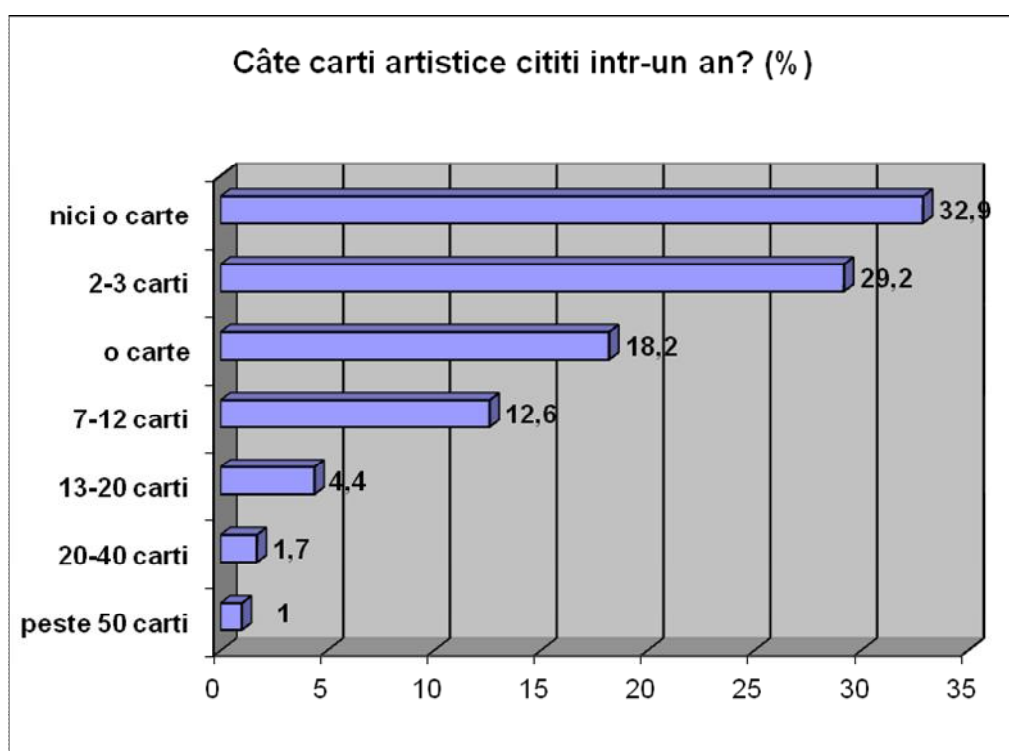

Fig. 2.

Conform rezultatelor studiului sociologic [5] lectura este slab reprezentată în rândul populației din localitățile rurale (Fig.2). Astfel, din totalul celor intervievați 29,2% pe parcursul unui an n-au citit nici o carte, 18,2% - au citit doar o carte. Aproape o treime din respondenți n-au citit nici o carte. Doar 12,6% dintre cei intervievați au citit între șapte și douăsprezece cărți, 4,4% - 13-20 cărți, 1,7 % - 20-40 cărți și doar un procent citesc peste 50 de cărți. Studiul relevă o tendință de profesionalizare a lecturii, în sensul că oamenii citesc cărți și reviste de specialitate, agricultură, apicultură, pedagogie, medicină, fie pe hârtie, fie în format electronic.

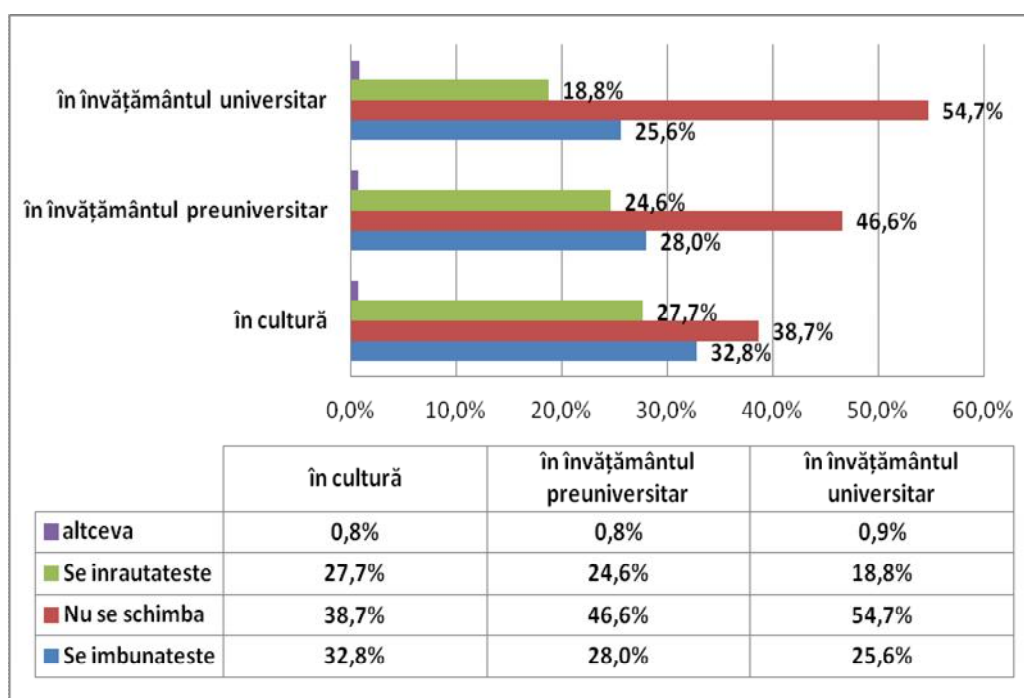
Cultura este supusă unor evoluții constante ca fenomen social viu, în care fiecare generație asimilează valorile create anterior, le filtrează prin propriile ei percepții și criterii și creează alte valori în alte condiții istorice, în care fiecare popor sau grup social preia și filtrează valori create de alte generații/popoare și grupuri, creând propriile lor valori într-un proces neîntrerupt de schimburi în timp și spațiu. Schimburile culturale ca și dispariția și asimilarea unor culturi sunt procese inevitabile în istorie. Unele culturi bine cunoscute în

istoria omenirii au dispărut, ca de altfel și popoarele care le-au creat. Nu ne putem propune să izolăm culturile de procesele ce au la bază schimbare naturală, păstrându-le intacte ca niște piese de muzeu.

Pentru a înțelege dacă în Republica Moldova există o tranziție a culturii aflată în declin sau renovare este necesar de a înțelege dacă instituțiile formale ale statului oferă și satisfac necesitățile dezvoltării cetățeanului ca persoană consumatoare de creștere culturală. Spre surprinderea din sondajul efectuat observăm că experții afirmă că aceste instituții formale se află într-o stare de repaos.

Starea de repaus este caracteristică pentru domeniile: muzică (55.5%), învățământul universitar (54,7%) literatură (52.1%) și cinematografie (51.3%), învățământul preuniversitar (46,6%). O ușoară îmbunătățire a situației cunoscând domeniul picturii (47.9%), dar o înrăutățire cunoaște domeniul teatrului (54.6%).

Societatea în evoluția ei dă naștere la evenimente și fenomene noi, care exprimă răspunsul membrilor ei la problemele cu care ea se confruntă, răspuns ce se obiectivează în norme și valori care, până la urmă și influențează acțiunea socială. Orice cultură legitimează anumite roluri și instituții.

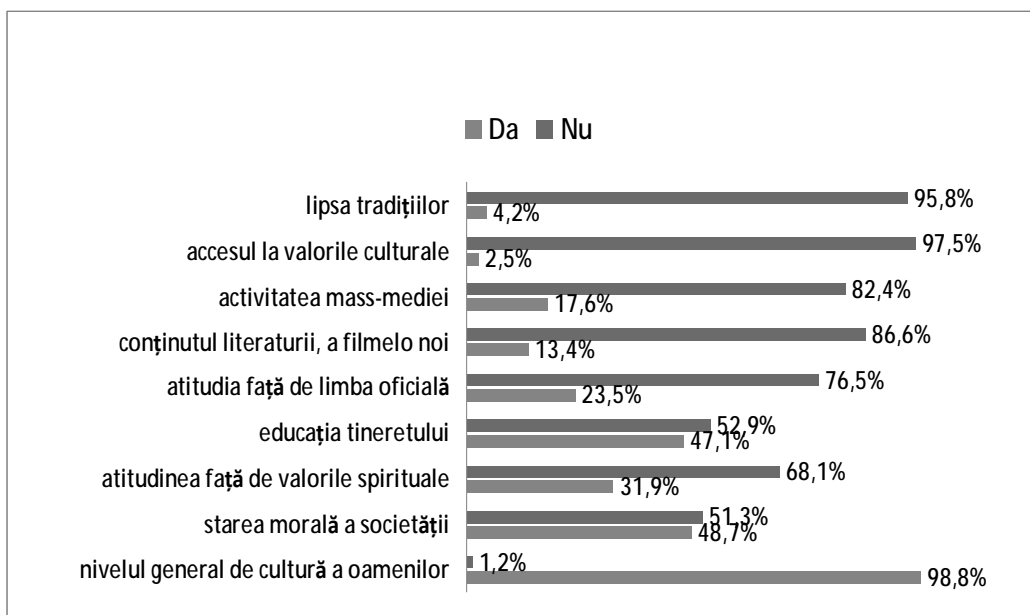
Fig. 3. Schimbările produse în ultimii ani pe diferite domenii

Oamenii se adaptează în permanență, însă unele aspecte ale culturii continuă să influențeze alegerile oamenilor și stilul de viață pentru o lungă perioadă de timp. Este riscant să generalizăm în privința culturilor și este deosebit de periculos să judecăm cultura unui popor prin prisma normelor și valorilor ce aparțin unei alte culturi. Așa cum în Republica Moldova avem diferite naționalități este evident că părerile și opiniile cu referire la subiectul culturii vor fi diferite, astfel rezultă că în aceeași cultură a unui popor, nu toată lumea este de acord cu toate normele și valorile acestei culturi. Astfel, multe controverse continuă să vehiculeze în jurul articolului N 13 din Constituția Republicii Moldova. Astăzi în țara noastră cel mai deranjant (Fig.4) din viața culturală, pare a fi „nivelul general de cultură” (98.8%). Cu toate acestea antagonia existentă în domeniul culturii este explicată prin „accesul la valorile culturale” (97.5%), ori aici intervine deja acea doză de motivație, care undeva se pierde zi de zi din sufletul societății noastre...

Temerile unei societăți le poți descrie și identifica datorită faptului cum răspund respondenții la întrebările cât de îngrijorați sunt ei față de cultura din societate, deoarece cultura indică nivelul valorilor dintr-un stat și generația care va fi sau nu mai competentă de cât actuala guvernare.

În societate opinia publică de multe ori este dirijată prin intermediul mass-mediei, în cazul vieții culturale aceasta se formează în dependență de manifestările culturale, de prezența celor de la guvernare la acestea – unde toate structurile de conducere rămân neinteresate de ridicarea nivelului de cultură al populației (Fig.3).

Temerile unei societăți pot fi înlăturate sau atenuate prin intermediul participării/neparticipării a celor de la putere în anumite sfere ale vieții sociale. Conform relatărilor experților intervievați, cei mai cointeresați de ridicarea nivelului de cultură sunt guvernării din veriga administrației oraș/raion – 22,7% sunt cointeresați într-o măsură mare și 35,3% sunt cointeresați într-o măsură mică. Situația cea mai precară din puterile de toate nivelele îi revine verigii administrarea satului. Doar 12,6% din experți sau pronunțat că ei sunt cointeresați într-o măsură mare și 41,2% că ei sunt cointeresați într-o măsură mică.

Fig. 4. Deranjurile ce țin de viața culturală din Republica Moldova

Instituțiile rurale abilitate de a fi preocupate de vitalizarea vieții spirituale și culturale a comunităților rurale sunt cluburile și casele de cultură. În Republica Moldova există 1228 cluburi și case de cultură, dintre care 617 necesită reparații capitale, iar alte 71 sunt avariate. Dintre cluburile și casele de cultură rămase funcționabile, o bună parte activează doar de câteva ori pe an, în rest ele sunt folosite ca încăperi unde se desfășoară diferite adunări și ședințe ale primăriilor locale.

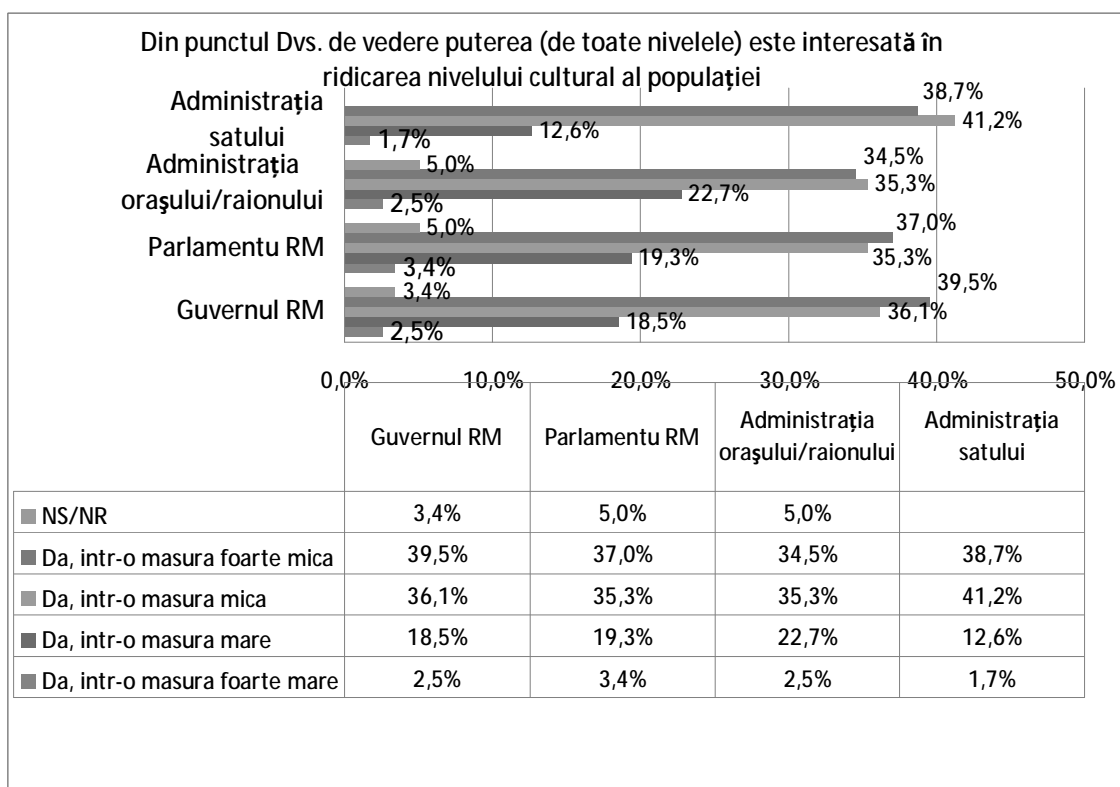
Salariul mic, statutul social scăzut al lucrătorilor culturii și lipsa unei perspective de creștere profesională contribuie la faptul că tinerii nu doresc să se încadreze în activitatea instituțiilor culturale rurale. Astfel, administratorii până la 30 de ani constituie doar 8% din numărul total de conducători. Secțiile de cultură raionale nu dețin pârghiile reale pentru a influența deciziile administrațiilor locale față de activitatea culturală. O parte de conducători ai Caselor de Cultură sunt numiți fără a ține cont de părerea conducerii raionale din domeniu. Salariile administratorilor culturali sunt determinate de către rețeaua tarifară unică. Din cauza categoriei joase de salarizare, veniturile angajaților sunt mici, iar aceasta la rândul său determină statutul social al administratorilor culturali în localitate. Acest salariu nu este unul motivațional.

Atitudinea față de îndeplinirea funcțiilor de serviciu este determinată și ea, în mare măsură și de salariu.

E de menționat faptul că lipsa atenției și a grijii din partea puterii de guvernământ din ultimele două decenii față de întreg sistemul cultural din republică au afectat întregul sistem cultural. Ca rezultat, o mare parte a specialiștilor din acest domeniu au migrat masiv în alte domenii de activitate sau în alte țări. Sistemul de finanțare a instituțiilor de cultură este sub orice limită și nu este transparent.

Și toate acestea vin din adâncurile veacurilor, vin din generație în generație și care ne identifică ca națiune. În urma schimbărilor aduse de destrămarea imperiului sovietic, a deschiderii de hotare, remitențelor parvenite de acolo, societatea comunităților rurale devine tot mai omogenă – case mari, frumoase și luxoase, garduri înalte de piatră se construiesc în toate punctele geografice ale țării – nord, sud și centru. Diferențindu-se după investiții bănești, suprafață, formă și colorit. Desigur că, în spatele acestor case luxoase și garduri de piatră se ascund diferite stiluri de viață, vestimentație, atitudini comportamentale și lingvistice.

Cu toate acestea societatea rurală moldovenească continuă să fie puternic stratificată – vestimentația și comportamentul, nivelul de studii, statutul social, limba vorbită, vârsta ș. a. Adesea, după felul cum vorbește și este îmbrăcat un individ, se poate de determinat statutul lui cultural. Adică statutul cultural poate fi identificat prin determinarea modului și stilului de viață al individului, al condițiilor de trai, a nivelului de educație și a apartenenței sale sociale.

Fig. 5. Participarea puterii la ridicarea nivelului cultural al populației

Astăzi, „consumatorul de cultură” de pretutindeni trebuie să se adapteze la procesul unei formări continue. În cazul Republicii Moldova putem sublinia ponderea accentuată a diversității culturale, a direcționării multor domenii de activitate spre standarde europene, a ideilor despre globalizarea și informatizarea socială, iar modelele culturale devin o formă de aplicabilitate a culturii, care se cere adusă la o realitate

contextuală socială, politică, materială, spirituală. Cele 3 elemente de bază ale sistemului cultural al societății noastre – tradițiile, obiceiurile și moștenirea culturală ne-au format ca popor aparte – un popor primitiv și bun la inimă – „că nicăieriu în lume nu este om mai primitiv și mai deschis ca moldoveanul”. Acestea (elementele) continuă să ne ghideze și astăzi, însă cu părere de rău mai mult în mediul rural, acolo unde tradiția și obiceiul este încă combinat frumos cu moștenirea noastră culturală. Nu putem să susținem această idee și în mediul urban, unde „amprente europenizării și americanizării” sunt tot mai simțite. Un moment important de menționat aici îl constituie și faptul că în baza rezultatelor studiului (Fig.4) acces la valorile clasice culturale din Republica Moldova are toată lumea (36.2%) sau oamenii ce au venituri medii (27.6%) urmați de cei bogați (26.1%) și nu invers. Explicația este simplă aici – anume persoanele cu venituri medii sunt alcătuite din acele grupe sociale ale populației cu studii medii și superioare, care chiar și în lipsa finanțelor mari pun accent pe aspectul și dezvoltarea culturală.

În concluzie am putea spune că statul nu are o politică de dezvoltare și reorganizare a edificiilor culturale, îndeosebi a celor rurale, iar unele reforme rău administrate și lipsa finanțelor au dus la distrugerea multora dintre ele;

Metodologia constituirii bugetului și sistemului de gestionare a mijloacelor financiare din domeniul culturii necesită modernizare și adaptare la noile condiții ale economiei de piață;

Sunt necesare schimbări în sistemul fiscal pentru stimularea activităților culturale, în special pentru acele care se află în stare incipientă (primii trei ani de activitate);

Este necesară adoptarea “Legii 1%” din venit care ar putea fi repartizat pentru sectorul non-profit, astfel s-ar crea fonduri alternative cu destinație specială pentru activitatea culturii;

Este necesară urgentarea modificării Legii privind Filantropia și Sponsorizarea Nr. 1420 – XY din 31 octombrie 2002;

În scopul revigorării activității instituțiilor culturale, este necesar aplicarea unui pașaport social al dezvoltării culturii, a vieții spirituale a fiecărei comunități rurale, care ar putea servi drept o estimare a activității culturale, a perfecționării managementului și a sporirii eficienței activității instituțiilor culturale, bazate pe necesitățile spirituale ale populației.

Referințe bibliografice

1. Ralph Linton. Leaders of modern anthropology series. Columbia University Press, 1971, p. 43.
2. Turner, S. Bryan, Statutul., București: Editura DU Style, 1998, p. 99
3. Joffre Dumazedier. Vers une civilisation du loisir ? Seuil, Paris, 1962.p.123
4. Studiu sociologic național “Statutul și rolurile omului în societatea contemporană”, realizat de secția Sociologie IIEȘP, AȘM, în perioada mai – iunie 2012.
5. Studiu sociologic de experți, realizat de Secția Sociologie IIEȘP, AȘM, în perioada mai - septembrie 2011 .